

Левцицький В.А., Попович Ю.І., Ковальчук Л.Є., Геращенко С.Б., Дельцова О.І.

Про наукову діяльність професора Ю.П. Мельмана

Івано-Франківський національний медичний університет

Будучи вихованцем Харківської анатомічної школи, очолюваної академіком В.П.Воробйовим, Ю.П.Мельман пройшов наукову і педагогічну підготовку під керівництвом одного з його учнів заслуженого діяча науки УРСР проф. Ф.А.Волинського. Отримавши після закінчення спеціальної аспірантури і докторантури з анатомії добрі теоретичні знання, Ю.П.Мельман у 1949 році був скерований Міністерством охорони здоров'я УРСР на роботу завідувача кафедри анатомії до Івано-Франківського (тоді Станіславського) медичного інституту.

Проф. Ю.П. Мельман разом із колективом кафедри, співробітниками деяких інших кафедр і практичними лікарями впродовж багатьох років цілеспрямовано розробляв актуальну проблему функціональної морфології судинних і нервових зв'язків в організмі. Ці дослідження велися по двох основних напрямках: 1) іннервація і міжнервові відношення внутрішніх органів; 2) колатеральний кровообіг в експерименті. Визначальною рисою Ю.П.Мельмана був високий рівень професійної підготовки, знання всіх методів дослідження та вміння їх відтворити в експерименті. Саме цьому він навчав своїх майбутніх учнів-науковців.

У перші роки своєї наукової діяльності в Івано-Франківському медичному інституті Ю.П.Мельман займався вивченням будови вегетативної нервової системи та іннервації органів травлення. Ним детально досліджена конструкція і міжнервові зв'язки великих вісцеро-вегетативних нервових сплетень черевної порожнини і тазу людини. Проведений надалі Ю.П.Мельманом макро-мікроскопічний і експериментально-фізіологічний аналіз морфо-функціонального значення цих нервових сплетень дозволив істотно розширити наявні уявлення про анатомічний субстрат іннервації органів черевної порожнини і тазу та механізм здійснення їх інтероцептивних нервових впливів.

Розвиваючи традиції української школи морфологів, створеної В.П.Воробйовим, Ю.П.Мельман залучив своїх співробітників до трудомістких досліджень макро-мікроскопічної анатомії нервової системи людини і тварин. Ним і його учнями детально вивчена іннервація стравоходу, шлунку, тонкої і товстої кишки, червоподібного відростка, жовчовивідних шляхів, сечоводу та інших органів. Цінним у цих роботах є те, що нервові провідники досліджувалися на всьому протязі від джерел іннервації до кінцевих розгалужень в стінці органу.

На підставі отриманих фактичних даних Ю.П. Мельман розробив оригінальний метод блокування аферентних вегетативних провідних нервових шляхів матки та інших органів малого тазу на рівні верхнього підчеревного сплетення. Запропонована, анатомічно та експериментально обґрунтована Ю.П.Мельманом підчеревна новокаїнова блокада впроваджена в практику медицини. Вона ефективно знеболює пологовий акт, нормалізує і підсилює пологову діяльність, знижує перинатальну дитячу смертність.

Ю.П.Мельманом розроблена методика одночасного виявлення на тотальних препаратах порожнинних органів кровоносних судин і нервових елементів, що дозволяє всебічно вивчити їх методами мікроскопії і стереоморфометрії. Завдяки цьому він і співробітники отримали нові дані про найтонші відношення між нервовими структурами і капілярами на рівні внутрішньоорганних нервових сплетень травної трубки.

Результати багатолітніх досліджень Ю.П.Мельмана і його співробітників з морфології нервової системи узагаль-

нені ним у фундаментальній праці «Морфологія іннервації органів травлення», об'ємом 30 друкарських аркушів, яка отримала високу оцінку рецензентів і була опублікована у 1968 р. видавництвом «Медицина». За неї Ю.П.Мельман отримав премію АМН СРСР ім. В.П.Воробйова.

Другий напрям робіт Ю.П. Мельмана пов'язаний з межуєчою між анатомією і хірургією проблемою колатерального кровообігу, актуальне практичне значення якої для медицини добре відоме.

Безпосередньо розвиваючи спадщину академіка В.М.Тонкова, Ю.П.Мельман з 1956 року творчо співпрацював з його наступником проф. Б.А.Долго-Сабуровим, що знайшло віддзеркалення в уряді спільних робіт і проблемних доповідей. Він не лише продовжив розробку ідей В.М.Тонкова і Б.А.Долго-Сабурова, але послідовно захищав їх і значно доповнив новими фактами і узагальненнями.

У багаточисельних експериментальних дослідженнях ним і його учнями всебічно вивчені загальні та індивідуальні закономірності фазового розгортання процесу компенсаторної адаптації організму та окремих органів до порушеного кровообігу.

У модельних дослідах з гострою і хронічною ішемією окремих частин тіла, органів грудної (серце, легені, стравохід), черевної (шлунок, тонка і товста кишка, печінка, підшлункова залоза, нирки), тазової (сечовий міхур, пряма кишка, матка) порожнин, а також ендокринних органів (щитоподібна, виличкова, надниркові, статеві залози), Ю.П.Мельман і співробітники встановили в динаміці особливості формування колатералей, пластичність кровоносного русла і закономірностей послідовного розвитку обхідних шляхів циркуляції, з урахуванням структурних, біохімічних і фізіологічних зрушень, що виникають при цьому,

Професор Ю.П. Мельман за роботою в лабораторії електронної мікроскопії

Професор Ю.П. Мельман з академіком Д.М. Голубом (Білорусь) на конференції у Польщі (1967 р.)

аж до функціональної реституції порушеного кровотоку.

У проведених складних за технікою виконання експериментальних дослідженнях зроблено важливі для хірургії обґрунтування перев'язки ряду крупних магістральних судин. Ю.П.Мельман розробив нові методи ревазуляризації сім'яників, які знайшли успішне застосування в урологічній практиці. Разом зі своїм учнем М.Г.Шевчуком запропонував новий спосіб спрямованого посилення кровообігу в серці, шляхом підшивання до нього судинно-м'язового клаптя з прямого м'яза живота, дав анатоно-експериментальну оцінку операції Фієскі, показав перспективність застосування дозованих фізичних вправ для стимуляції розвитку міжкоронарних анастомозів при інфаркті міокарда.

Ю.П.Мельман і співробітники визначили можливі межі виключення артерій ряду внутрішніх органів (стравоходу, шлунку, товстої кишки, прямої кишки, матки та ін.), чим розширили діапазон можливих хірургічних втручань на них. Для встановлення глибинних змін у структурах досліджуваних органів при колатеральному кровообігу проф. Ю.П.Мельман застосував електронномікроскопічне дослід-

ження, яке проводилось в лабораторії електронної мікроскопії кафедри, заснованої за його ініціативою.

Усі ці дослідження Ю.П.Мельмана і колективу кафедри анатомії істотно доповнили вчення про колатеральний кровообіг і добре відомі в нашій країні і за кордоном. Отримані переконливі і відмінно документовані дані знайшли віддзеркалення в багатьох публікаціях і дисертаційних роботах, дозволяють глибоко і всебічно оцінити значення судинного чинника в патогенезі різних захворювань, пов'язаних з порушенням гемоциркуляції. Проф. Ю.П.Мельман часто виступав із науковими повідомленнями на міжнародних наукових з'їздах і конференціях.

Кафедра анатомії Івано-Франківського медичного інституту добре відома в медичних колах країни як один з провідних центрів, де проводяться інтенсивні наукові дослідження з експериментальної морфології кровеносної системи.

Заслугою Ю.П.Мельмана і колективу кафедри є організація і проведення 5 всесоюзних тематичних конференцій з міжнародною участю з колатерального кровообігу у функціонально-анатомічному і клінічному аспектах. Вони були проведені на високому науковому рівні, мали враховуючи склад учасників, загальнодержавний характер і сприяли творчому об'єднанню вітчизняних і зарубіжних ангіологів.

У ряді статей Ю.П.Мельман дав змістовний огляд досягнень вітчизняних анатомічних шкіл В.П.Воробйова, В.М.Тонкова, Б.А.Долго-Сабурова. Опублікував декілька ґрунтовних рецензій і критичних нарисів, до яких вніс темпераментну полеміку. В одній із крупних статей (спільно з академіком В.В.Купріяновим), опублікованій в «Архіві анатомії», узагальнив досягнення вітчизняних учених у вирішенні морфологічних проблем кардіоангіології в цілому і мікроциркуляторного русла зокрема.

Ю.П.Мельман є автором 500 наукових робіт. Серед них 5 монографій, 30 статей в англомовних виданнях. Під його керівництвом виконано 50 докторських і кандидатських дисертацій.

Усе вищевикладене дозволяє характеризувати професора Ю.П.Мельмана як видатного вченого, що зробив вагомий внесок в розвиток вітчизняної морфології.

Надійшла 01.03.2013 року.